УДК 342.9 (477)
DOI https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2025-12-10

Надєйко Микола Миколайович
кандидат економічних наук
ORCID ID: 0009-0000-1457-0387

ПОЗАСУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ БЛИЗЬКОГО СХОДУ

Наукова публікація присвячена дослідженню особливостей правової регламентації та здійснення позасудового контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності в країнах Близького Сходу (на прикладі Саудівської Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратів та Ізраїлю) з метою визначення доцільності імплементації відповідного позитивного досвіду в національне законодавство та юридичну практику.

Зазначається, що в Україні триває реформування системи державного нагляду (контролю), адміністративних процедур та механізмів взаємодії держави з бізнесом, що зумовлює потребу в удосконаленні інструментів позасудового захисту прав суб'єктів господарювання з урахуванням відповідного позитивного досвіду зарубіжних країн.

Встановлено, що в Саудівській Аравії діє координаційно-антикорупційна модель контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності, в ОАЕ – сервісно-цифрова модель, а в Ізраїлі – омбудсменсько-аудиторська модель.

За результатами проведеного порівняльного дослідження сформульовано висновок про те, що позасудовий контроль за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності є одним із ключових інструментів забезпечення балансу між публічними інтересами держави та приватними інтересами суб'єктів господарювання. Аналіз досвіду Саудівської Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратів та Ізраїлю засвідчив, що сучасні тенденції розвитку адміністративно-правового регулювання у зазначеній сфері пов'язані з поступовим переходом від карально-інспекційної моделі державного контролю до превентивних, ризик-орієнтованих, цифровізованих та сервісно-орієнтованих механізмів взаємодії держави і бізнесу. Незважаючи на відмінності у правових системах та особливостях державного устрою досліджених країн, спільною рисою їхніх моделей є прагнення забезпечити високу ефективність адміністративного контролю за одночасної мінімізації надмірного втручання органів влади у господарську діяльність.

Запропоновані напрями вдосконалення національних механізмів позасудового контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності з урахуванням дослідженого позитивного досвіду країн Близького Сходу.

Ключові слова: *зарубіжний досвід, позасудовий контроль, підприємницька діяльність, публічне адміністрування, механізм захисту прав, оскарження, омбудсмен, інституції, удосконалення, імплементація.*

Nadieiko M.M. Extrajudicial oversight of public administration entities in the sphere of entrepreneurial activity in Middle Eastern countries

The scientific publication is devoted to the study of the legal regulation and implementation of extrajudicial oversight of public administration entities in the sphere of entrepreneurial activity in Middle Eastern countries (with a focus on Saudi Arabia, the United Arab Emirates, and Israel) in order to determine the feasibility of implementing relevant best practices into national legislation and legal practice.

The article notes that Ukraine is currently reforming its system of state supervision (control), administrative procedures, and mechanisms of interaction between the state and business, which creates a need to improve extrajudicial mechanisms for the protection of the rights of business entities while taking into account the positive experience of foreign countries.

The study establishes that Saudi Arabia employs a coordination and anti-corruption model of oversight over public administration entities in the sphere of entrepreneurial activity, the United Arab Emirates applies a service-oriented and digitalized model, while Israel relies on an ombudsman and auditing model.

Based on the comparative analysis, the author concludes that extrajudicial oversight of public administration entities in the sphere of entrepreneurial activity is one of the key instruments for maintaining a balance between the public interests of the state and the private interests of business entities. The analysis of the experience of Saudi Arabia,

© Надєйко М. М., 2025
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

the United Arab Emirates, and Israel demonstrates that contemporary trends in administrative and legal regulation in this field are associated with a gradual transition from a punitive and inspection-based model of state control to preventive, risk-oriented, digitalized, and service-oriented mechanisms of interaction between the state and business. Despite differences in legal systems and governmental structures, a common feature of the examined models is the aspiration to ensure highly effective administrative oversight while simultaneously minimizing excessive interference by public authorities in economic activity.

The article proposes directions for improving national mechanisms of extrajudicial oversight of public administration entities in the sphere of entrepreneurial activity, taking into account the positive experience of Middle Eastern countries.

Key words: *foreign experience, extrajudicial oversight, entrepreneurial activity, public administration, rights protection mechanism, appeals, ombudsman, institutions, improvement, implementation.*

Актуальність дослідження досвіду правового регулювання та практичної реалізації засобів позасудового контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності в зарубіжних країнах обумовлена необхідністю пошуку ефективних механізмів забезпечення законності, прозорості та підзвітності діяльності національних органів публічної влади в умовах сучасної трансформації економічних відносин. В Україні триває реформування системи державного нагляду (контролю), адміністративних процедур та механізмів взаємодії держави з бізнесом, що зумовлює потребу в удосконаленні інструментів позасудового захисту прав суб'єктів господарювання. Особливого значення набуває формування таких контрольних механізмів, які б забезпечували оперативне реагування на порушення з боку органів публічної адміністрації, мінімізували адміністративний тиск на бізнес та водночас сприяли належному виконанню державою своїх регуляторних функцій. У цьому контексті вивчення зарубіжного досвіду є важливим напрямом наукового пошуку та необхідною передумовою модернізації національного адміністративного законодавства.

Вибір для дослідження саме Саудівської Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратів та Ізраїлю зумовлений тим, що зазначені держави належать до найбільш економічно розвинених країн Близького Сходу та демонструють різні моделі організації позасудового контролю у сфері підприємницької діяльності. Саудівська Аравія реалізує масштабну політику модернізації державного управління та антикорупційного контролю в межах стратегії «Vision 2030», що супроводжується оновленням механізмів нагляду за діяльністю публічної адміністрації та створенням сприятливих умов для інвестування. Об'єднані Арабські Емірати сформували одну з найбільш цифровізованих систем адміністративного регулювання бізнесу, у якій контрольні процедури поєднуються із сервісною функцією держави та орієнтацією на підтримку підприємницької ініціативи. Водночас Ізраїль демонструє ефективну модель поєднання адміністративного контролю, парламентського нагляду, інституту омбудсмена та незалежного державного аудиту, що забезпечує високий рівень захисту прав суб'єктів господарювання від неправомірних рішень і дій органів влади.

Науковий інтерес до аналізу досвіду зазначених держав зумовлений також тим, що вони функціонують у різних правових, політичних та соціально-економічних умовах, однак водночас демонструють високі показники інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності економіки. Це дозволяє виявити універсальні закономірності розвитку позасудового контролю та визначити найбільш ефективні організаційно-правові інструменти забезпечення балансу між інтересами держави та бізнесу. Особливу цінність для України становить досвід запровадження ризик-орієнтованих підходів до контролю, цифровізації адміністративних процедур, розвитку інститутів незалежного розгляду скарг та підвищення відповідальності посадових осіб публічної адміністрації за порушення прав підприємців.

Таким чином, дослідження механізмів позасудового контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності в Саудівській Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратах та Ізраїлі є актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Його результати можуть бути використані для вдосконалення національного законодавства України, підвищення ефективності діяльності контрольних органів, розвитку інституту адміністративного оскарження та бізнес-омбудсмена, а також формування сучасної моделі взаємодії держави й бізнесу, заснованої на принципах належного врядування, правової визначеності та захисту законних інтересів суб'єктів господарювання.

Питання адміністративно-правового регулювання відносин між суб'єктами публічного адміністрування та суб'єктами підприємницької діяльності досліджували такі відомі вчені, як Д. Бабенко,

О. Болгар, А. Боровик, С. Віннік, М. Віхляєв, Т. Гончарук, О. Деренько, О. Дубинський, Л. Дудник, Н. Заярна, О. Камушков, О. Клим, М. Ковальова, Т. Коломоєць, А. Ковач, А. Красовська, Х. Кульгавець, А. Ластовецький, С. Лисенко, П. Лютіков, Д. Парамонов, Ю. Сагайдак, В. Селіванов, В. Тильчик, Л. Хомко, К. Чаплигін, А. Чорна, О. Юшкевич.

Проте особливості позасудового контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності в країнах Близького Сходу ще не були предметом окремого дослідження, що актуалізує необхідність підготовки цієї публікації.

Постановка завдання. Метою публікації є дослідження особливостей позасудового контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності в країнах Близького Сходу.

Наукова новизна дослідження полягає у здійсненні комплексного порівняльно-правового аналізу механізмів позасудового контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності в Саудівській Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратах та Ізраїлі, а також у формулюванні пропозицій щодо імплементації відповідного позитивного досвіду в національне законодавство України.

Методологія цієї публікації включає класичне поєднання філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів дослідження. Враховуючи тему публікації, більшою мірою застосовується методологія порівняльного правознавства (компаративістика). Крім того, застосовуються такі відомі наукові підходи, як телеологічний, цивілізаційний, антропологічний, інструментальний та синергетичний.

Для дослідження позасудового контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності в країнах Близького Сходу доцільно використовувати комплекс інструментів методології порівняльного правознавства, які дають змогу виявити спільні та відмінні риси механізмів контролю, оцінити їх ефективність та визначити можливості імплементації позитивного зарубіжного досвіду в національне законодавство України.

Насамперед застосовується порівняльно-правовий метод, який є основним інструментом дослідження. Його використання дозволяє зіставити нормативно-правове регулювання позасудового контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності в різних країнах Близького Сходу, зокрема в Саудівській Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратах та Ізраїлі. За допомогою цього методу аналізуються правовий статус контрольних інституцій, їхні повноваження, процедури розгляду скарг суб'єктів господарювання, а також форми взаємодії органів влади та бізнесу.

Важливим інструментом є функціональний метод порівняння, який передбачає дослідження не лише формального змісту правових норм, а й практичного призначення відповідних інститутів. Його застосування дозволяє встановити, яким чином різні правові механізми забезпечують однакову функцію – захист прав суб'єктів підприємницької діяльності від неправомірних дій органів публічного адміністрування. Наприклад, антикорупційні органи Саудівської Аравії, цифрові платформи ОАЕ та омбудсменські інституції Ізраїлю мають різну організаційну природу, але виконують подібну функцію контролю та захисту прав бізнесу.

Доцільним є також використання структурно-функціонального аналізу, який дає можливість дослідити внутрішню побудову системи позасудового контролю, визначити місце та роль окремих контрольних інституцій, а також встановити характер взаємозв'язків між ними. Завдяки цьому можна оцінити ефективність координації між органами державного контролю, омбудсменськими структурами, антикорупційними органами та спеціалізованими адміністративними підрозділами.

Суттєве значення має інституційний підхід, що дозволяє зосередити увагу на діяльності конкретних органів та установ, які здійснюють позасудовий контроль. У межах дослідження аналізуються повноваження, організаційна структура та практична діяльність таких інституцій, як Oversight and Anti-Corruption Authority (Nazaha) у Саудівській Аравії, органи цифрового урядування та бізнес-регулювання в ОАЕ, а також Державний контролер та Омбудсмен Ізраїлю.

Для з'ясування причин формування різних моделей позасудового контролю доцільно застосовувати історико-правовий метод, який дає змогу простежити еволюцію адміністративно-правових механізмів контролю та захисту прав підприємців у досліджуваних країнах, враховуючи особливості їхнього політичного, економічного та правового розвитку.

Важливим елементом методології є контекстуальний (культурно-правовий) аналіз, оскільки країни Близького Сходу характеризуються суттєвим впливом релігійних, історичних та соціокультурних

чинників на правове регулювання. Використання цього інструменту дозволяє врахувати особливості взаємодії норм адміністративного права, національних правових традицій та положень ісламського права в окремих державах регіону.

Крім того, доцільним є застосування методу правової трансплантації (legal transplant analysis), який використовується для оцінки можливостей запозичення та адаптації окремих зарубіжних механізмів позасудового контролю до української правової системи. За допомогою цього інструменту можна визначити, які елементи сервісно-цифрової моделі ОАЕ, омбудсменського контролю Ізраїлю або координаційно-антикорупційних механізмів Саудівської Аравії можуть бути ефективно імплементовані в національне законодавство.

Застосування зазначених інструментів методології порівняльного правознавства забезпечує комплексний аналіз правового регулювання позасудового контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності в країнах Близького Сходу та створює наукове підґрунтя для розроблення пропозицій щодо вдосконалення відповідних механізмів в Україні.

Результати дослідження можуть бути використані у правотворчій діяльності під час удосконалення законодавства у сфері державного нагляду (контролю), адміністративного оскарження та діяльності інституту бізнес-омбудсмена, а також у науково-дослідній і навчальній діяльності.

Результати дослідження. Позасудовий контроль за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності в країнах Близького Сходу становить значний науковий і практичний інтерес для України, оскільки сучасна модель взаємодії держави та бізнесу дедалі більше зміщується від карально-інспекційної логіки до превентивного, ризик-орієнтованого, сервісного та омбудсменського контролю. Для цілей цього дослідження доцільно розглянути досвід Саудівської Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратів та Ізраїлю, оскільки ці держави демонструють різні правові моделі: централізовану адміністративно-антикорупційну модель, регуляторно-сервісну модель економічного адміністрування та інституційно збалансовану модель парламентсько-омбудсменського і спеціалізованого адміністративного контролю.

У Саудівській Аравії позасудовий контроль у сфері підприємництва формується навколо поєднання державного нагляду за компаніями, антикорупційного контролю та регуляторного супроводу інвестиційної діяльності. Важливе значення має Закон про компанії (Companies Law), який визначає повноваження Міністерства торгівлі та Управління ринку капіталу щодо контролю за діяльністю юридичних осіб, корпоративним управлінням, розкриттям інформації та дотриманням вимог до компаній [1]. Особливістю саудівської моделі є те, що адміністративний контроль не обмежується формальною перевіркою законності діяльності підприємців, а інтегрується в ширшу політику економічної модернізації та підвищення довіри до державного управління. У цьому контексті суттєву роль відіграє Oversight and Anti-Corruption Authority, відома як Nazaha, яка здійснює контроль за проявами фінансової та адміністративної корупції, включно з випадками зловживань у взаємовідносинах державних органів і бізнесу [2]. Такий механізм є позасудовим за своєю первинною природою, оскільки спрямований на виявлення, перевірку та припинення порушень у діяльності посадових осіб публічної адміністрації ще до або паралельно із застосуванням юрисдикційних процедур.

Позитивним елементом саудівського досвіду є концентрація контрольних повноважень у спеціалізованих органах, які мають чітко визначену компетенцію щодо економічної сфери, корпоративного сектору та публічної доброчесності. Водночас для України така модель не може бути імплементована механічно, оскільки українська правова система ґрунтується на принципах європейського адміністративного права, розподілу повноважень, судового контролю та процесуальних гарантій суб'єктів господарювання. Доцільним є не запозичення централізованої контрольної архітектури, а використання окремих її елементів: посилення аналітичної функції контролюючих органів, координація антикорупційного та господарського нагляду, обов'язкове реагування органів влади на системні скарги бізнесу, а також цифровізація процедур перевірки.

В Об'єднаних Арабських Еміратах позасудовий контроль за публічним адмініструванням у сфері підприємництва має переважно регуляторно-сервісний характер. Федеральний декрет-закон про комерційні компанії встановлює загальні правила створення, функціонування, управління та контролю за компаніями, включаючи компетенцію уповноважених органів щодо ведення реєстрів, ліцензування, корпоративного нагляду та застосування адміністративних заходів [3]. Ця модель відзначається тим, що контроль розглядається не лише як інструмент примусу, а як складова забезпечення привабливого бізнес-середовища. Держава прагне мінімізувати адміністративні бар'єри,

водночас зберігаючи ефективний нагляд за корпоративною прозорістю, фінансовою звітністю та професійною відповідальністю осіб, які обслуговують підприємницький сектор.

Окреме значення має регулювання аудиторської та бухгалтерської професії, оскільки якісний незалежний аудит фактично виконує функцію превентивного позасудового контролю за бізнесом і за діями публічної адміністрації у сфері економічного регулювання. Федеральний декрет-закон № 41 від 2023 року передбачає професійне ліцензування, вимоги до аудиторів і бухгалтерів, а також контроль з боку Міністерства економіки [4]. Для України цей досвід є корисним у частині поєднання державного контролю з інститутами професійного саморегулювання, акредитації, ліцензування та цифрового обліку. Особливо перспективною є ідея розширення превентивного аудиту як альтернативи надмірній кількості інспекційних перевірок, що відповідає логіці ризик-орієнтованого державного нагляду.

Ізраїльська модель є найбільш близькою до європейського розуміння позасудового контролю, оскільки поєднує адміністративне ліцензування бізнесу, парламентський контроль, державний аудит і омбудсменський розгляд скарг. Закон про ліцензування бізнесу визначає види діяльності, які потребують ліцензії, та встановлює підстави такого ліцензування, зокрема охорону довкілля, громадську безпеку, санітарні вимоги та захист споживачів [5]. Водночас Закон про компанії регулює корпоративну організацію, реєстраційні процедури та діяльність компаній [6]. Особливе місце в системі контролю займає Державний контролер, який одночасно виконує функції аудитора публічної адміністрації та омбудсмена щодо скарг громадян на органи влади [7].

Ізраїльський досвід є особливо цінним для України через поєднання незалежності контрольного органу, парламентської підзвітності та можливості розгляду індивідуальних скарг на адміністративну діяльність. На відміну від суто інспекційної моделі, такий підхід дозволяє виявляти не лише окремі порушення, а й системні дефекти у діяльності публічної адміністрації. Для української юридичної практики це має значення в контексті подальшого розвитку інституту бізнес-омбудсмена, адміністративного оскарження та парламентського контролю за якістю публічного управління.

Порівняно з названими державами, українська система позасудового контролю у сфері підприємницької діяльності є нормативно розгалуженою, але інституційно фрагментованою. Базове значення має Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», який визначає правові та організаційні засади здійснення державного нагляду, права суб'єктів господарювання, вимоги до планових і позапланових заходів контролю, а також принципи прозорості та недопущення дублювання контрольних заходів [8]. Важливим кроком стало ухвалення Закону України «Про адміністративну процедуру», який запроваджує загальні правила розгляду адміністративних справ, мотивування адміністративних актів, участі особи у процедурі та адміністративного оскарження [9]. Крім того, механізм подання скарг і звернень залишається врегульованим Законом України «Про звернення громадян» [10], а спеціалізований захист бізнесу від неправомірних дій органів влади забезпечується Радою бізнес-омбудсмена [11]. Окремі елементи позасудового контролю також здійснює Антимонопольний комітет України, зокрема у сфері захисту економічної конкуренції та контролю за діями органів влади, що можуть спотворювати конкуренцію [12].

Порівняльний аналіз дозволяє зробити висновок, що українська модель уже містить базові інструменти позасудового контролю, однак потребує посилення їхньої практичної ефективності. Від Саудівської Аравії доцільно запозичити не централізовану модель контролю, а ідею посиленої інституційної координації між антикорупційними, регуляторними та економічними органами. Від Об'єднаних Арабських Еміратів варто імплементувати підхід, за якого контроль є елементом сервісної держави та спрямований на підтримку інвестиційного клімату, цифровізацію дозвільних процедур і розвиток професійного аудиту як превентивного інструменту. Від Ізраїлю найбільш цінним є досвід незалежного позасудового розгляду скарг на дії публічної адміністрації та підготовки системних звітів щодо недоліків державного управління.

Отже, доцільність імплементації позитивного досвіду названих держав у національне законодавство України полягає не в буквальному перенесенні іноземних моделей, а в адаптації окремих інституційних рішень. Насамперед ідеться про законодавче посилення статусу бізнес-омбудсмена, запровадження обов'язку органів публічної адміністрації мотивовано реагувати на його рекомендації, інтеграцію ризик-орієнтованого контролю з цифровими реєстрами, розвиток добровільного комплаєнс-аудиту для бізнесу, а також створення єдиної системи аналізу скарг підприємців на дії контролюючих органів. Такий підхід дозволив би зменшити надмірний адміністративний тиск на бізнес, підвищити довіру до публічної адміністрації та забезпечити баланс між свободою підприємницької діяльності й легітимними інтересами держави у сфері контролю.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що позасудовий контроль за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності є одним із ключових інструментів забезпечення балансу між публічними інтересами держави та приватними інтересами суб'єктів господарювання. Аналіз досвіду Саудівської Аравії, Об'єднаних Арабських Еміратів та Ізраїлю засвідчив, що сучасні тенденції розвитку адміністративно-правового регулювання у зазначеній сфері пов'язані з поступовим переходом від переважно карально-інспекційної моделі державного контролю до превентивних, ризик-орієнтованих, цифровізованих та сервісно-орієнтованих механізмів взаємодії держави і бізнесу. Незважаючи на відмінності у правових системах та особливостях державного устрою досліджених країн, спільною рисою їхніх моделей є прагнення забезпечити високу ефективність адміністративного контролю за одночасної мінімізації надмірного втручання органів влади у господарську діяльність.

Встановлено, що у Саудівській Аравії позасудовий контроль характеризується високим рівнем інституційної координації між органами економічного регулювання, антикорупційними інституціями та органами державного нагляду. Особливу увагу приділено запобіганню зловживанням у діяльності посадових осіб, моніторингу доброчесності публічного адміністрування та оперативному реагуванню на порушення у взаємовідносинах між державою та бізнесом. Для України практичний інтерес становить не сама централізована модель організації контролю, яка значною мірою обумовлена особливостями державного устрою Саудівської Аравії, а окремі її функціональні елементи. Насамперед ідеться про посилення міжвідомчої координації між контрольними, антикорупційними та регуляторними органами, розвиток аналітичних інструментів оцінювання ризиків у сфері підприємницької діяльності, а також створення дієвих механізмів реагування на системні проблеми, які виникають у взаємовідносинах бізнесу та органів публічної адміністрації.

Досвід Об'єднаних Арабських Еміратів демонструє ефективність сервісно-регуляторної моделі позасудового контролю, в межах якої контрольна діяльність спрямована не лише на забезпечення дотримання законодавства, але й на формування сприятливого підприємницького середовища. Важливими складовими цієї моделі є широке використання цифрових технологій у сфері ліцензування та нагляду, інтеграція державних електронних сервісів, спрощення адміністративних процедур, а також залучення механізмів професійного аудиту та саморегулювання. У зв'язку з цим доцільним для України видається подальше впровадження цифрових інструментів контролю та адміністративного оскарження, розширення використання електронних реєстрів і автоматизованих систем моніторингу ризиків, а також поступове зміщення акценту з кількісного збільшення перевірок на розвиток превентивних механізмів контролю та добровільного комплаєнсу суб'єктів господарювання. Такий підхід дозволить зменшити адміністративне навантаження на бізнес і водночас підвищити ефективність державного нагляду.

Найбільш перспективним для адаптації в українських умовах є досвід Ізраїлю, який ґрунтується на поєднанні незалежного державного аудиту, парламентського контролю, адміністративного оскарження та омбудсменського захисту прав громадян і суб'єктів господарювання. Важливою перевагою ізраїльської моделі є її орієнтація не лише на усунення окремих порушень, але й на виявлення системних недоліків у функціонуванні органів публічної адміністрації. У цьому контексті особливого значення для України набуває подальший розвиток інституту бізнес-омбудсмена, посилення його інституційної незалежності та нормативне закріплення обов'язку органів публічної влади належним чином розглядати та мотивовано виконувати рекомендації за результатами розгляду скарг суб'єктів господарювання. Крім того, перспективним видається запровадження практики підготовки регулярних публічних звітів щодо типових порушень прав бізнесу з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, що сприятиме підвищенню рівня прозорості та підзвітності публічного адміністрування.

Загалом результати дослідження дозволяють дійти висновку, що українська система позасудового контролю у сфері підприємницької діяльності вже містить основні інституційні елементи, характерні для сучасних демократичних держав, однак потребує подальшого вдосконалення з точки зору їхньої практичної ефективності та взаємодії. З метою імплементації позитивного зарубіжного досвіду доцільно забезпечити законодавче посилення ролі бізнес-омбудсмена, удосконалити процедури адміністративного оскарження рішень суб'єктів публічного адміністрування, розширити використання ризик-орієнтованих підходів до здійснення контролю, інтегрувати контрольні процедури з цифровими інформаційними системами та створити єдині механізми аналітичного узагальнення скарг суб'єктів

господарювання на дії органів влади. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню рівня захисту прав та законних інтересів підприємців, зміцненню довіри до публічної адміністрації, покращенню інвестиційного клімату та подальшому наближенню національної системи адміністративно-правового регулювання до сучасних міжнародних стандартів належного врядування.

Запропоновані напрями вдосконалення національних механізмів позасудового контролю узгоджуються з європейськими стандартами належного врядування (good governance), зокрема принципами відкритості, підзвітності, ефективності, пропорційності та орієнтації на потреби особи. Їх реалізація також відповідає положенням Закону України «Про адміністративну процедуру» щодо забезпечення права особи на участь у прийнятті адміністративних рішень, належного мотивування адміністративних актів та ефективного адміністративного оскарження. Водночас розвиток інституту бізнес-омбудсмена, цифровізація контрольних процедур і впровадження ризик-орієнтованих підходів до нагляду узгоджуються із сучасними вимогами європейської інтеграції України, спрямованими на зміцнення верховенства права, підвищення якості публічного адміністрування та формування сприятливого середовища для здійснення підприємницької діяльності.

Перспективність подальшого дослідження цієї тематики зумовлена необхідністю дослідження досвіду інших зарубіжних країн у сфері адміністративно-правового регулювання позасудового контролю за діяльністю суб'єктів публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності.

Література:

1. Companies Law. Royal Decree No. M/132, 30.06.2022. Translation of Saudi Laws. URL: https://misa.gov.sa/app/uploads/2025/07/Companies-Law.pdf (дата звернення: 25.07.2025).
2. Oversight and Anti-Corruption Authority Law. Royal Decree No. D/25, 29.07.2024. Decrees Saudi Arabia. URL: https://decreesa.com/p/504203/ (дата звернення: 25.07.2025).
3. Federal Decree by Law No. 32 of 2021 on Commercial Companies, 20.09.2021. URL: https://uaelegislation.gov.ae/en/legislations/1542/download (дата звернення: 25.07.2025).
4. Federal Decree by Law No. 41 of 2023 on Regulating the Auditing and Accounting Professions, 28.09.2023. UAE Legislation. URL: https://uaelegislation.gov.ae/en/legislations/2183/download (дата звернення: 25.07.2025).
5. Licensing of Businesses Law 5728-1968, 12.08.1968. URL: https://www.gov.il/blobFolder/legalinfo/rules_and_regulations_contaminated_land/en/laws_and_regulations_licensing_of_businesses_law_1968_unofficial_translation.pdf (дата звернення: 25.07.2025).
6. Companies Law 5759-1999, 19.04.1999. URL: https://www.icnl.org/wp-content/uploads/Israel_CompaniesLaw.pdf (дата звернення: 25.07.2025).
7. State Comptroller Law 5718-1958, 15.01.1958 (Consolidated Version). URL: https://media.mevaker.gov.il/mevaker/media/ictce1vf/laws-compotroller-law-en.pdf (дата звернення: 25.07.2025).
8. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України № 877-V від 05.04.2007. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16 (дата звернення: 25.07.2025).
9. Про адміністративну процедуру: Закон України № 2073-IX від 17.02.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20 (дата звернення: 25.07.2025).
10. Про звернення громадян: Закон України № 393/96-ВР від 02.10.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text (дата звернення: 25.07.2025).
11. Про утворення Ради бізнес-омбудсмена: постанова Кабінету Міністрів України № 691 від 26.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-п#Text (дата звернення: 25.07.2025).
12. Про Антимонопольний комітет України: Закон України № 3659-XII від 26.11.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12 (дата звернення: 25.07.2025).

References:

1. Companies Law. Royal Decree No. M/132, 30.06.2022. Translation of Saudi Laws. URL: https://misa.gov.sa/app/uploads/2025/07/Companies-Law.pdf [in English].
2. Oversight and Anti-Corruption Authority Law. Royal Decree No. D/25, 29.07.2024. Decrees Saudi Arabia. URL: https://decreesa.com/p/504203/ [in English].
3. Federal Decree by Law No. 32 of 2021 on Commercial Companies, 20.09.2021. URL: https://uaelegislation.gov.ae/en/legislations/1542/download [in English].
4. Federal Decree by Law No. 41 of 2023 on Regulating the Auditing and Accounting Professions, 28.09.2023. UAE Legislation. URL: https://uaelegislation.gov.ae/en/legislations/2183/download [in English].
5. Licensing of Businesses Law 5728-1968, 12.08.1968. URL: https://www.gov.il/blobFolder/legalinfo/rules_and_regulations_contaminated_land/en/laws_and_regulations_licensing_of_businesses_law_1968_unofficial_translation.pdf [in English].

6. Companies Law 5759-1999, 19.04.1999. URL: https://www.icnl.org/wp-content/uploads/Israel_CompaniesLaw.pdf [in English].

7. State Comptroller Law 5718-1958, 15.01.1958 (Consolidated Version). URL: https://media.mevaker.gov.il/mevaker/media/ictce1vf/laws-compotroller-law-en.pdf [in English].

8. Pro osnovni zasady derzhavnoho nahliadu (kontroliu) u sferi hospodarskoi diialnosti: Zakon Ukrainy № 877-V vid 05.04.2007 [On the Basic Principles of State Supervision (Control) in the Sphere of Economic Activity: Law of Ukraine No. 877-V of 5 April 2007]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16 [in Ukrainian].

9. Pro administratyvnu protseduru: Zakon Ukrainy № 2073-IX vid 17.02.2022 [On Administrative Procedure: Law of Ukraine No. 2073-IX of 17 February 2022]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20 [in Ukrainian].

10. Pro zvernennia hromadian: Zakon Ukrainy № 393/96-VR vid 02.10.1996 [On Citizens' Appeals: Law of Ukraine No. 393/96-VR of 2 October 1996]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text [in Ukrainian].

11. Pro utvorennia Rady biznes-ombudsmena: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 691 vid 26.11.2014 [On the Establishment of the Business Ombudsman Council: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 691 of 26 November 2014]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-п#Text [in Ukrainian].

12. Pro Antymonopolnyi komitet Ukrainy: Zakon Ukrainy № 3659-XII vid 26.11.1993 [On the Antimonopoly Committee of Ukraine: Law of Ukraine No. 3659-XII of 26 November 1993]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 26.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025